מצורע

א. על הפסוק[1] „כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" איתא במדרש[2]: וכי בשורה היא להם שנגעים באים עליהם . . כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם בבתים ובשדות . . מה הקב"ה עושה מגרה נגעים בביתו והוא סותרו ומוצא בו סימא [אוצר][3] (שדהו[4] נשרפת[5] ומתוך שהוא הופכה מוצא תחתי' סימא), וכי מי בא ואומר לכנענים שישראל נכנסין לארץ . . ג' פרוזדיגמאות [אגרות][6] שלח יהושע אצלם הרוצה לפנות כו' להשלים כו' לעשות מלחמה כו'.

מאמר זה הובא גם בפירוש רש"י על הפסוק, עם כמה שינויים, וז"ל: בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר וע"י הנגע נותץ הבית ומוצאן.

מהשינויים (העיקריים)[7] בין לשון רש"י לגבי לשון המדרש:

א) במדרש נאמר „כנענים", ורש"י משנה וכותב „אמוריים"[8]. ושינוי זה דורש ביאור במיוחד, שהרי בפסוק מפורש „כי תבואו אל ארץ כנען", ואיך יתכן שדוקא רש"י, שבא לפרש פשוטו של מקרא, משנה מלישנא דקרא (כנענים) וכותב „אמוריים"?

ב) במדרש איתא „כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו כו'", שזה הי' (כמו שמבאר אח"כ) בעת כיבוש הארץ, כששלח יהושע האגרות כו', שע"ז נודע להם „שישראל נכנסין לארץ"; ואילו רש"י כותב „שהטמינו כו' כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר"[9]. וצ"ע הא מנ"ל ובפרט בפשש"מ?

ג) במדרש הלשון „והטמינו ממונם", ורש"י — „הטמינו . . מטמוניות של זהב".

ד) במדרש — „בבתים ובשדות", ורש"י — „בקירות בתיהם" (ומשמיט „ובשדות").

הטעם לשינוי האחרון מובן בפשטות: ענינו של פרש"י עה"ת הוא — פירוש הכתובים (ולא סיפורי חז"ל), ולכן אין מקום להביא בפירושו ע"ד הממון שבשדות, שאינו שייך לפירוש הכתוב „ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם"[10].

---

1) פרשתנו יד, לד.

2) ויק"ר פי"ז, ו.

3) מת"כ שם.

4) כ"ה בויק"ר הוצאת מרגליות (וראה חלופי נוסחאות שם). וכן הובא בש"ך עה"ת פרשתנו כאן.

5) וי"ג נשדפת (ראה חלופי נוסחאות הנ"ל. ובש"ך עה"ת „נשדפה").

6) מת"כ שם בשם הערוך (מע' פרוזדגמא).

7) ביאור עוד שינויים בלשון רש"י — ראה לקמן הערה 30, 42.

8) ובויק"ר הוצאה הנ"ל לא הובאה גירסא כזו. וגם בזח"ג (נ, א־ב) ל"נ „אמוריים". — בתוס' הרא"ש הוריות (י, א ד"ה ומי כתיב) „דאמרינן במדרש שהאמוריים הטמינו כו'" (וראה גם צרור המור פרשתנו כאן. ועוד). אבל י"ל שכתב כן ע"פ פרש"י כאן.

ולכאורה י"ל שמקורו דרש"י הוא ע"פ ב"מ (כה, סע"ב): שיכול לומר לו של אמוריים הן.

9) ובמילא משמיט סיום המאמר „וכי מי בא כו' ג' פרוזדיגמאות כו'". וראה לקמן סע"ש ב.

10) בש"ך עה"ת כאן שממונם שבשדות נרמז במש"נ „בבית ארץ" — „לרמוז לבית ולשדה". אבל

ועוד ועיקר: א) הרי שריפת השדות (ו־מציאת הממון שע"ז) אינה אלא סמוך ל־כיבוש הארץ*[10], ב) אינה שייכת לנגעים.

ומטעם זה מדייק רש"י „בקירות בתי־הם" — כי ע"י נתיצת בית מנוגע יכולים למצוא רק המטמוניות שבקירות הבית (שנותצים אותם), אבל לא מה שהוטמן בעומק קרקע הבית[11].

ועפ"ז יש לבאר גם השינוי שלפניו — „ממונם" (סתם) או „זהב" — דהא בהא תליא: במדרש מדבר אודות כל מה ש־הטמינו „בבתים ובשדות" ולכן נקט לשון כללי — „ממונם": משא"כ בפרש"י, שנקט „בקירות בתיהם", מוכרח לפרש שהטמינו רק זהב, לפי שקירות הבית הם מקום צר ומוגבל מהכיל כל מיני ממון של כסף ונחושת בכמות שכדאית טירחת ההטמנה: משא"כ זהב, שגם כמות קטנה ממנו הוא הון רב[12].

אבל שני שינויים הראשונים הנ"ל דורשים ביאור.

ב. ויובן זה בהקדים התמי' בדברי המדרש „וכי מי בא ואומר לכנענים שישראל נכנסין לארץ... הרי ג' פרוזדיגמאות שלח יהושע אצלם כו'" — דלכאורה:

מהי שאלת המדרש „וכי מי בא ואומר לכנענים שישראל נכנסין לארץ" — הרי מקרא מלא דיבר הכתוב, שבעת קריעת ים סוף „נמוגו כל יושבי כנען"[13], וכ־פרש"י שם ש„אמרו עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו"[14]! וכמפורש גם בס' יהושע[15], שרחב אמרה לשני ה־מרגלים „ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ וגו' וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם מצרים וגו'".

[יש מפרשים[16] שזהו טעמו של רש"י ששינה מלשון המדרש (כנ"ל) וכתב „כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר". אבל דברי המדרש דורשים ביאור].

ויש לומר בפשטות, דאף שידעו ה־כנענים שעתידים בנ"י להכנס לארצם ובעת קי"ס כבר „נמוגו" מזה שבנ"י יבואו עליהם לכלותם כו', מ"מ אין זו סיבה שמאותה שעה יטמינו ממונם מפני

אינו ע"ד הפשט (ובכל אופן אינו שייך ל„ונתתי נגעי", שהרי אין נגעים בשדה).

*10) ולא לאחרי שכבר באו ונתיישבו בארץ („בבית ארץ אחוזתכם").

11) דמש"נ גבי נתיצת הבית (יד, מה) „כל עפר הבית" בפשטות קאי על עפר הכתלים שבו טח הבית (ע"ד מ"ש לפנ"ז — שם יד, מא־מב (ובפרש"י שם ד"ה סביב)). וראה תו"כ שם (ופי' הראב"ד ועוד). נגעים פי"ג מ"ג (ור"ש ורע"ב שם). — ופשיטא שלא קאי בעפר שבעומק הקרקע בה טומנים מטמוניות.

12) ומה שלא כ' רש"י גם אבנים טובות ו־מרגליות — י"ל דלא חש לפרט. או דאין דרך להט־מינם כ"א לקחתם עמם. ועוד י"ל. ואכ"מ.

13) בשלח טו, טו.

14) וראה רש"י שם ד"ה אלופי אדום — „והלא לא הי' להם לירא כלום שהרי לא עליהם הולכים". ומוכח מזה ש„כל יושבי כנען" ידעו שבנ"י עתידים לירש ארצם. וראה רש"י וישלח לד, ל: מסורת היתה ביד כנענים (וקרוב לומר שצ"ל גויים וכיו"ב* — ושינו כאן מירא „המלכות"**). ולהעיר מרש"י נח, ט, כו. וראה לקמן הערה 21.

15) ב, ט־י (הובא בפרש"י בשלח טו, טז).

16) נחלת יעקב על פרש"י כאן.

---

*) שהרי חמור ושכם הם — „החוי" (וישלח לד, ב); בקרא כאן — „בכנעני ובפריזי"; גמר הגלות — „עון האמורי" (לך טו, טז. וכדלקמן ס"ג, ס"ה); גבי „עד אשר תפרה גו'" (משפטים כג, ל) — שהובא בפרש"י כאן — „החוי.. הכנעני.. החתי" (משפטים שם, כח).

**) אבל בדפוס ראשון ושני דפרש"י, כל כת"י רש"י שתח"י — „כנענים". וכ"ה בב"ר ס"פ 9.

בנ"י, כי עדיין יש שהות עד שיתקרבו בנ"י לארצם ויהיו מוכנים להכנס לארצם בפועל, ובפרט לאחרי שראו שבנ"י מתעכבים זמן רב במדבר[17].

וזוהי שאלת המדרש "וכי מי בא ואומר לכנענים שישראל נכנסין לארץ", כלומר, מנין נודע להם שהגיעה עתה שעת כניסתן לארץ, שמשו"ז הטמינו ממונם? ומתרץ שזה נודע להם ע"י שיר לוח האגרות כו'.

אמנם, עפ"ז צריך להבין בפרש"י: ההסברה שהטמנת ממונם היתה בסמיכות לכניסת ישראל לארץ (ולא לפני מ' שנים, כששמעו ע"ד קי"ס, אף שאז "נמוגו") ה"ה גם בלימוד ע"ד הפשט:

וא"כ קשה לפרש"י ("שהטמינו . . כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר") — מדוע הטמינו בזמן שלא היתה סיבה לזה עדיין? ומה גם לאחרי שראו האומות שישראל מתעכבים במדבר, ובכ"ז חששו כל זמן זה שבנ"י עומדים להכנס תיכף ומיד (ללא שהיות) לארץ, ומפני זה "כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר" היו מטמוניות של זהב ולא יכלו להשתמש בזהב זו!

ויש לומר שרש"י מתרץ קושיא זו ע"י השינוי מ"כנענים" ל"אמוריים", כדלקמן.

ג. נתבאר כמה פעמים, שאת פירושו עה"ת כתב רש"י באופן שהלומד יוכל לעמוד על כוונתו מבלי שיצטרך לחפש בספרים אחרים, ובמקום שנראה לכאורה שרש"י לא ביאר דבריו כו' — ה"ז מפני שהענין מובן ומבואר מהמפורש כבר בהכתובים (ופירושי רש"י) שלפנ"ז.

ועד"ז יש לומר בענייננו, שהשייכות המיוחדת של "אמוריים" לכאן (שלכן משנה רש"י "מכנענים" ל"אמוריים") מובנת מהמפורש בקרא לעיל — שהכתוב מפרט את ה"אמורי" בתור יוצא מן הכלל דז' אומות!

בהבטחת הארץ בברית בין הבתרים נאמר לאברהם[18] "ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה". דאע"פ שבפסוקים שלאח"ז[19] נמנו עשר אומות שעתידים בניו לרשת את ארצם, והאמורי הוא רק אחת מהן, מ"מ, את קביעת זמן השיבה לארץ ("ודור רביעי ישובו הנה") תולה הכתוב ב"שלם עון האמורי" דוקא[20].

וי"ל שזהו מה שרש"י מרמז בכתבו "שהטמינו האמוריים כו'": מכיון שבזמן יצי"מ כבר ישנו "דור רביעי (ש)ישובו הנה", הרי ידעו האמוריים[21] שעונם נשלם ("שלם עון האמורי") וכבר הגיע הזמן "להיות משתלח מארצו"[22]. ומטעם זה התחילו תיכף לאחרי יצי"מ להטמין זהבם כו', כי ידעו שכבר בא הזמן הקבוע לשיבת זרעו של אברהם לארץ זו.

ד. אמנם עדיין אין הענין מיושב היטב, שהרי לפי זה צריך לחדש שגם

---

17) ולכן, גם את"ל דמכיון ש"אחד עשר יום מחורב גו' עד קדש ברנע" (דברים א, ב. וראה רש"י שם. רש"י בהעלותך י, כט. שם, לג. ועוד) חשבו שישראל נכנסין לארץ מיד — הרי לאחרי שראו שבנ"י מתעכבים במדבר משך זמן רב אין מקום להטמין ממונם כו' עד שיתברר להם שבנ"י מוכנים ליכנס לארץ בפועל, כבפנים.

18) לך טו, טז.

19) שם, יט-כא.

20) הביאור בזה — ראה לקמן סעיף ה.

21) ראה לעיל הערה 14 שכל הכנענים ידעו שבנ"י עתידים לירש ארצם. וי"ל שנודע להם ע"ד הבטחת הקב"ה לאברהם שזרעו יירש את הארץ.

22) ל' רש"י לך שם, טז.

האומות ידעו ע"ד פרטי ברית בין ה' בתרים[23].

ובשלמא מה שרש"י לא נקט כפירוש המדרש (שהכנענים הטמינו כו' לפי ש' ידעו ע"ד כניסת ישראל לארץ מהאגרות ששלח יהושע כו'), אפשר להסביר, כי לא מצינו בקרא שיהושע שלח אגרות ליושבי הארץ[24];

אבל עדיין אפשר לפרש בפשטות, שהכנענים התחילו להטמין זהבם לאחרי מפלתם של סיחון ועוג (שהיו האומות „בטוחים עליהם"[25]), בחשבם שמעתה אין מי שיעמוד בפני בני ישראל מלעבור הירדן וליכנס לארץ. ומאי דוחקי' ד' רש"י[26] לפרש שהטמינו האמוריים זהבם „כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר" (וה' ידיעה ע"ד כניסת הארץ היתה מצד זה ש„שלם עון האמורי")?

ויש לומר הביאור בזה:

הטמנת הממון כו' יש בה דבר והיפוכו: מחד גיסא ה"ז הוכחה, כמובן, על פחדם ומוראם שיגורשו מבתיהם וארצם כו'; אבל לאידך, מעשה ההטמנה מורה שאין הם מתייאשים לגמרי ועדיין תקוה בלבם שסו"ס יחזרו לבתיהם וימצאו ה' מטמוניות שהטמינו (כי דוחק גדול לומר, שכוונתם בהטמנה היתה רק כדי שממונם לא יגיע לבנ"י, ע"ד גם[27] לי גם לך לא יהי').

ועפ"ז מובן בפשטות שאין לומר ש' יראתם מבנ"י — הן לאחרי קי"ס (כאשר „נמוגו כל יושבי כנען"), והן לאחרי נפילת סיחון ועוג — היא היא הסיבה שבגללה הטמינו את ממונם, דאי משום הא, מהי התועלת בהטמנת הממון כאשר הם עתידים להגרש מהמקומות שבהם הטמינו?

ועכצ"ל שהם עשו זאת מטעם ונימוק אחר — ובזה הוא החילוק בין דעת המדרש ודעת רש"י:

לפי המדרש, הסיבה להטמנת ממונם היתה — האגרות ששלח יהושע, שבאחת מהן הי' כתוב „הרוצה להשלים ישלים", שמזה הבינו הכנענים שאין זה ודאי ש' יגורשו מארצם (שהרי ישנה האפשריות להשלים), ולכן, אף שבפועל לא רצו להשלים אלא יצאו למלחמה, מ"מ לא נתייאשו לגמרי מהאפשרות שגם אם ינוצחו במלחמה יוכלו (הם או זרעם) להשלים ולחזור לביתם, ולכן הטמינו ממונם.

אבל לפרש"י (שלא הביא הא ד„ג' פרוזדיגמאות שלח יהושע כו'"[28]) — הסיבה להטמנת זהבם (ותקותם לשוב ולקחתו) היא מזה גופא שידעו (כנ"ל ס"ג) שבא הזמן הקבוע שבנ"י „ישובו הנה" כי „שלם עון האמורי להיות משתלח מארצו".

והביאור: מכיון ש„זכות" הישיבה בארץ תלוי' בהנהגתם של יושבי' (שלכן לא נשתלח האמורי מארצו עד ששלם

23) ראה הערה 21.

24) ואף שמפורש ביהושע (יא, יט) „לא היתה עיר אשר השלימה אל בנ"י בלתי החוי גו'", שמזה מוכח שהי' מותר לפתוח להם בשלום (וראה ביאור שיטת רש"י עה"ת בזה — לקו"ש חי"ד ע' 82 ובהערה 24, *24) — מ"מ לא מצינו בקרא שיהושע יעשה כן בפועל [ורק גבי משה מצינו כן (חוקת כא, כב וב' רש"י שם. דברים ב, כו וברש"י שם)].

25) רש"י ר"פ בלק. וראה רש"י שם כב, ה. חוקת כא, כג.

26) וכן קשה במדרש — שתולה זה בפרוזדיגמאות דיהושע כו'.

27) מלכים א ג, כו. ועוד.

28) ראה הערה 24.

עונו), הרי — אמרו האמוריים — כשם שהם (האמוריים) עומדים להגרש מארצם מחמת עוונותיהם, כך יתכן[29] שבנ"י ישתלחו מן הארץ ע"י עונותיהם הם (עכ"פ כשתתמלא סאתם). ולכן „הטמינו האמוריים מטמוניות של זהב" [ש„מטמון" הוא גניזה העומדת לימים רבים[30]], אולי במשך הזמן ישתלחו בנ"י מהארץ ויחזרו הם לבתיהם וימצאו אותם המטמוניות.

ה. אלא שלאחר כל זה עדיין יש מקום לשאלה:

הן אמת שרש"י תפס ל' „אמוריים" בסמכו על מ"ש לפנ"ז „כי לא שלם עון האמורי" — אבל הא גופא טעמא בעי, מדוע נזכר בברית בין הבתרים „עון האמורי" דוקא, והרי המדובר הוא אודות הבטחת כל ארץ כנען (הכוללת עשר, או עכ"פ שבע, אומות)[31]?

באבן עזרא[32] כ' ש„הזכיר האמורי ב־עבור תקפו . . וכן אמר הנביא[33] (ואנכי השמדתי את האמורי גו') אשר כגובה ארזים גבהו".

אבל בפשש"מ עדיין לא למדנו ע"ד תקפו של האמורי (לגבי השאר מז' ה־אומות). ומדוע סתם רש"י[34] ולא פירש הטעם שנזכר בפ' לך „אמורי" דוקא[35]?

ויש לומר, דלפי פרש"י, מש"נ „ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה (ופרש"י) להיות משתלח מארצו עד אותו זמן, שאין הקב"ה נפרע מאומה כו'" — פירושו כפשטות הלשון, שב„אותו זמן" נשלם רק עון האמורי (ולא דשאר האומות)[36], ורק הוא נשתלח (באותו זמן) מארצו[37], משא"כ שאר האומות נשתלחו מארצם רק לאחרי זמן. וכמפורש בקרא[38], שסיחון מלך האמורי [הי' מעבר הירדן[39] ו]נכבש קודם כל האומות על ידי משה רבינו, ושאר האומות נכבשו אח"כ ע"י יהושע (ועוד

---

29) וכמ"ש לקמן בפ' אחרי (יח, כד ואילך) אל תטמאו גו' ותקיא הארץ גו' ולא תקיא הארץ אתכם גו'. וראה גם לעיל — תולדות כז, מ (ובפרש"י שם).

ולהעיר, שבברית בין הבתרים: א) רמז לאברהם ע"ד „צרות וחושך של גליות" (רש"י לך טו, יב. וראה רש"י שם, יד) — לא רק גלות מצרים. ב) הובטח לאברהם ארץ עשר אומות, ו„לא נתן להם אלא שבעה גוים והשלשה אדום ומואב ועמון . . עתידים להיות ירושה (רק) לעתיד" (רש"י לך שם, יט) — והרי גם האומות ידעו שאין בנ"י יורשים עתה ארץ אדום ומואב כו' (ראה לעיל הערה 14), אף שהובטחו לבנ"י.

30) ועפ"ז תומתק הוספת רש"י „שהטמינו . . מטמוניות של זהב" (שליתא במדרש).

31) והרי רק „כנען" הוא שם כללי לכולם (רש"י בא יג, ה).

32) לך שם, טז. וכ"ה ברמב"ן שם.

בחזקוני שם ד„כתב האמורי יותר משאר אומות לפי שהי' אברהם יושב באלוני ממרא האמורי" (לך יד, יג). אבל עדיין צריך ביאור, דמכיון שהמדובר בהבטחת כל הארץ הול"ל „הכנעני" שהוא שם כללי. וע"ד לשון רש"י שם (ד"ה ודור רביעי) „שבארץ כנען הי' מדבר עמו".

33) עמוס ב, ט. — ושם, י: ואנכי העליתי אתכם מארמ"צ גו' לרשת את ארץ האמורי.

34) נוסף לזה שצ"ע מהי השייכות בין תקפו של אמורי להא ד„שלם" עונם של יושבי הארץ (משא"כ כשהמדובר בהשמדת יושבי הארץ, כבעמוס שם. וכן יהושע כד, יח).

35) ומש"נ בדברים (א, כז) „לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" — י"ל בפשטות כי הם היו המגינים על יושבי הארץ (נסמן לעיל הערה 25), והיו חוששים שיפלו בידם כו'.

36) ראה גם משכיל לדוד לך שם. — ולהעיר מפ' הב' ברמב"ן שם.

37) דאף ש„ישובו הנה" (לארץ כנען — רש"י שם) כולל כניסת ישראל לכללות הארץ — הרי בנוגע לשילוח האומות מן הארץ („להיות משתלח מארצו"), „נשלם (רק) עון האמורי".

38) חוקת כא, כא ואילך.

39) ראה לקמן הערה 48.

זאת – שגם הם לא נשתלחו לגמרי מ־ארצם עד לאחרי מיתת יהושע[40], כמ־סופר בנביאים[41]).

ו. ע"פ הנ"ל (שלפרש"י "האמורי" שנזכר בפ' לך קאי רק על אומה זו, ולא על שאר האומות שבארץ כנען) – יוצא, לכאורה, שע"פ פרש"י לא היו "מטמוניות של זהב" (בביאת בנ"י לארץ) בכל ארץ כנען[42], כ"א רק אצל האמוריים, כי רק בנוגע להם הגיע זמן הקבוע ל"ישובו הנה" (להיות משתלח מארצו).

ולפי זה יש לבאר גם אריכות לשון הכתוב כאן – שמתחיל "כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה", ושוב כופל "(ונתתי נגע צרעת) בבית ארץ אחוזתכם" – דלכאורה הו"ל לקצר ולומר "בבתיכם"[43]?

גם: בתחילת הכתוב אומר "אשר אני נותן לכם לאחוזה", ואילו בסיום הכתוב נאמר "ארץ אחוזתכם" (כדיוק הכלי יקר[44], ש"ייחס האחוזה אל ישראל כאילו המה האוחזים בנחלה").

וע"פ הנ"ל יש לומר:

תחילת הכתוב איירי בנוגע לכללות דין נגעי בתים, שלא חל אלא לאחרי כניסתם לארץ באופן של "אחוזה", היינו שמתיישבים בארץ (משא"כ בהיותם ב־מדבר שלא היו להם בתים ובמילא לא הי' עדיין דין נגעי בתים[45]);

אבל בסיום הפסוק כוונת הכתוב היא להודיענו ענין מיוחד בנוגע לנגעי בתים, ש(נוסף ע"ז שהם באים כעונש על חטא[46], כנגעי אדם (הבאים על חטא לשון הרע[47]), הנה) הקב"ה יתן "נגע צרעת" בבתים כדי שימצאו בנ"י את ה"מטמוניות של זהב" שהוטמנו שם על ידי יושבי הארץ;

ומכיון שזה לא הי' בכל ארץ כנען כ"א רק אצל האמוריים (כנ"ל), שהם היו (גם או בעיקר) מעבר לירדן[48] (ארץ סיחון (ועוג[49])), לכן נאמר בזה "ארץ אחוזתכם"[50] – כי עבר הירדן (ארץ ה־

40) אבל להעיר, שגם האמורי (שמעבר לירדן מערבה – ראה הערה 48) לא הורישום עד לאחרי מיתת יהושע (ראה שופטים א, לד־לו. שם ג, ה).

41) ראה יהושע (יג, א ואילך. שם טו, סג. טז, י. יז, יב. ועוד). ס' שופטים בתחלתו. שם ג, א ואילך.

42) עפ"ז מובן בפשטות הטעם שהשמיט רש"י (מדברי המדרש) "אמר הקב"ה אני הבטחתי לאבותיהם שאני מכניס את בניהם לארץ מלאה כל טוב שנאמר (ואתחנן ו, יא) ובתים מלאים כל טוב" – כי לפרש"י היו המטמוניות רק אצל האמוריים.

[ובפשטות י"ל, כי ע"ד הפשט אין לומר שכניסת ישראל ל"בתים מלאים כל טוב" היתה תלוי' בנגעי בתים, שא"כ הי' צ"ל נגעים בכל, עכ"פ ברוב, בתי ארץ כנען! ולהעיר מקיצור מזרחי על פרש"י כאן. לקו"ש חכ"ז ע' 9־108].

43) כקושיית הכלי יקר כאן.

44) כאן.

45) כמ"ש במפרשים.

46) ראה דברי דוד כאן (ולפרש"י לעיל יד, ד) ועוד – דתרוויהו איתנהו בנגעי בתים, הן עונש והן טובה (וראה בארוכה לקו"ש שם ואילך).

47) רש"י תזריע יג, מז. פרשתנו יד, ד (ד"ה טהורות). ובד"ה ועץ – "גסות הרוח". וראה מפרשים שם).

48) אלא שמצינו אמורי בעבר לירדן הן מזרחה הן מערבה (יהושע ט, א. שם י, ה (חמשת מלכי האמורי) ואילך. ועוד. וראה רמב"ן בא יג, ה. לעיל הערה 40). – ודוחק גדול לומר ש(עיקר) אמורי הוא מזרחה – היפך פשט"מ: ממרא האמורי, לקחתי מיד האמורי וכו'. וראה פרש"י פ' שופטים (יח, ב – בפי' הא') דעיקר שם "אמורי" הוא על מלכות סיחון שבעבר הירדן מזרחה, ולא עוד אלא גם ארץ כנען מזרחה היא. וצע"ג. (וצ"ע בפרש"י משפטים כג, כח. וראה חדא"ג מהרש"א סוטה לו, א. ועוד). וראה לקו"ש חכ"א ע' 225 ואילך ובהערות שם. ואכ"מ.

49) דברים ג, ח. ואתחנן ד, מז. ועוד.

50) להעיר מתו"כ כאן: יכול משבאו לעבר הירדן כו'. ושקו"ט במפרשים (ראה ברכ"י או"ח סתפ"ט סק"ד. מלבי"ם כאן. אוצר הספרי (להגר"מ

אמורי) לא ניתן (מלכתחילה) מאת ה' לבנ"י לאחוזה*[50], אלא שנעשתה „אחוזת־כם"[51] על ידי בקשת בני גד ובני ראובן[52] שנטלוה מעצמם[53] לאחוזה.

ז. דובר כמ"פ, שבפרש"י ישנם „ענינים מופלאים"[54] ע"ד הרמז והסוד („יינה של תורה"[55]) — וכן בענייננו, שבשינוי זה מ„כנענים" ל„אמוריים" י"ל שמרמז רש"י להשייכות המיוחדת בין ענין הנגעים לאמורי דוקא.

והביאור:

נגעים באים כפרש"י על לשון הרע[47], דהיינו — אמירה רעה: וכמבואר ב־רמב"ם סוף הל' טומאת צרעת שאין ה־כוונה אמירת לשון הרע דוקא, אלא ל„שיחת הרשעים" בכלל (וכמו שמאריך שם שעצם הדבר ש„מרבין בדברי הבאי" מביא לידי כך ש„באין לספר בגנות ה־צדיקים כו' לדבר באלקים וכופרין ב־עיקר").

וזהו גם ענינה של קליפת „אמורי", ובפרט ע"פ רבינו הזקן[56] — ש„האמורי לשון אמירה ודיבור . . סימן לשטות מילין"[57] . . וברוב דברים לא יחדל פשע"[58] . . מפני רוב דברי הכסיל הנק' אמורי שמרבה דברים כו'" (בדוגמת דברי הרמב"ם הנ"ל ע"ד „שיחת הרשעים").

אמנם לאידך, דוקא בבתי האמוריים נמצאו „מטמוניות של זהב" — כי תכלית הכוונה בענין הנגעים אינה רק לבטל ולשלול „שיחת הרשעים" אלא להפוך את כח הדיבור של האדם, שתמורת „אמורי" דלעו"ז תהי' אמירה ודיבור ד־קדושה[59], „לקחתי מיד האמורי"[60], שעל ידי אמירות ודיבורים טובים וקדושים מגלים ה„מטמוניות" שבנפש[61].

וכמרומז גם ברמב"ם שם, דלאחרי האריכות ע"ד „שיחת הרשעים", מסיים ע"ד גודל מעלת „שיחת כשרי ישראל", ש„אינה אלא בדברי תורה וחכמה, לפי־כך[62] הקב"ה עוזר על ידן ומזכה אותן בה שנאמר[63] אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו"[64].

(משיחת ש"פ מצורע תשמ"א)

זעמבא) בריש ספרי זוטא (ע' מט). ועוד) אם דין נגעי בתים נוהג בעבר הירדן (לאחרי שבאו לארץ ה־מיוחדת). ואכ"מ.

*50) ומ"מ הטמינו כו', כיון שגם עליהם נגזר „להיות משתלח מארצו כו'", כנ"ל ס"ה (ובהנסמן בהערה 36). וראה רש"י לך שם, כ. וראה סה"ש תש"נ ח"ב ע' 546. ושו"נ. ואכ"מ.

51) וראה גם יהושע כב, יט (וברש"י שם): ארץ אחוזתכם . . ארץ אחוזת ה'.

52) מטות לב, ה.

53) כמחז"ל (ספרי תבוא כו, ג) „נטלו מעצמם".

54) ל' השל"ה — מס' שבועות (קפא, א).

55) „היום יום" כ"ט שבט.

56) תו"א בהוספות (קב, ג). מאמרי אדה"ז — תקס"ג (ע' פג). וראה רש"י ויחי (מח, כב ד"ה אשר לקחתי — „ד"א"). מדרש הובא בבחיי לך טו, טז (וראה ראב"ע שם).

57) זח"ג קצג, ב.

58) משלי י, יט.

59) ראה תו"א (שם, ע"ד). מאמרי אדה"ז שם.

60) ויחי שם. וממשיך בחרבי ובקשתי ות"א בצלותי ובבעותי (אמירות דקדושה).

61) ראה סה"מ תרנ"ט ע' ה ואילך.

62) כמש"נ „ויקשב ה' גו'" ועי"ז „זכרון לפניו גו'".

63) מלאכי ג, טז.

64) ראה באורוכה שיחת יום ב' דר"ה תשמ"ז, שי"ל שמטעם זה מעתיק הרמב"ם כל הפסוק — להדגיש, דכמו ש„שיחת הרשעים" גורמת לירידה אחר ירידה כו', כך ע"י דיבור טוב באים לכו"כ מעלות (המרומזות בפרטי לשונות הפסוק. ע"ש. וראה ד"ה אשר ברא תרפ"ט (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"א).